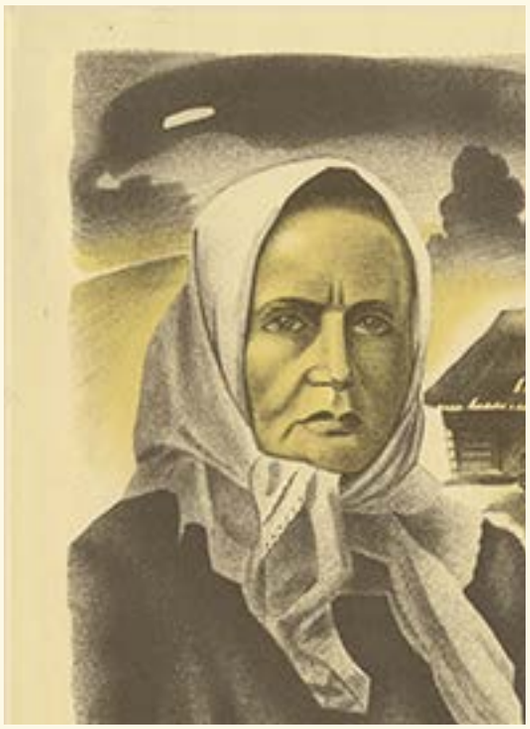

Rašytojos Žemaitės portretas. Dailininkas Petras Rauduvė. Kūrinys saugomas Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje

Mintys apie rašytoją ŽEMAITĘ ir jos kūrybą

„Žemaitė – lietuvių literatūros klasikė. Žemaitė – lietuvių moterų sąmoningumo budintoja. Žemaitė – daugiabriaunis lietuvių kultūros reiškinys, unikali asmenybė. Žemaitė atsiliepia į kiekvieną sąžiningą klausimą. Bet tinkamai Žemaite pasiremti galima tik žvelgiant į ją kaip į didžią menininkę, gyvenimo gramatikos kūrėją."

Viktorija Daujotytė

„Iš esmės visos XIX a. pabaigos–XX a. pradžios moterys rašytojos buvo bajoriškos kilmės. Ir turėjo kitas išsilavinimo galimybes. Būtent tokioje erdvėje apskritai galėjo susiformuoti savarankiška, pasitikėjimo turinti moteris, galinti pradėti rašyti.

Bajoriška kilmė ir erdvė labai svarbi galvojant apie Žemaitės, kaip rašytojos, savivoką. Štai ir autobiografiją ji pradeda nuo to, kad pabrėžia, jog jos tėvas buvo bajoras, o motina tvirtino esanti aukštos kilmės, nors realybėje, tenka pripažinti, tas jų gyvenimas mažai kuo skyrėsi nuo prakutusių, prasigyvenusių valstiečių buities. Vis dėlto tai buvo kita erdvė. Žemaitė ir jos seserys buvo mokomos skaityti, rašyti lenkiškai. Paskui Žemaitė gavo platesnio išsilavinimo galimybę dėdinos dvare. Ir čia ji patenka į istorinius sūkurius, įgyja būtent to laikotarpio moterims bajorėms būdingos patirties. Kartu su savo teta ir pusseserėmis padeda 1863–1864 m. sukilimo dalyviams: veža maistą, tuo laiku prieinamas medicinines priemones. Tai irgi veikė jos sąmonę".

Ramunė Bleizgienė

„Nėra taip, kad Žemaitė lyg iš niekur nieko pradėjo rašyti. Bet tik įžengusi į lietuvių kalbą, pradėjusi ja kurti, Julija tarsi išbudo, atsiminė, kad ir jaunystėje apie kūrybą svajojo, netgi bandė. Dar pačioj viešesnio gyvenimo pradžioj rašė P. Višinskiui: „Daugelį sykių svajojau apie tai, parašiau lenkiškai kaži kokias eilikes ir „Swoje pamiętniki", bet nežinau, kur anie paliko, netrukus įkritau į „laimes"; augo po kits kito vargai, skausmai ir ašaros; mažai kuomet įkrito į nagus kokia knyga, tuomet nors ant valandos užmaršino visas nelaimes. Dabar kaip vabolės pavasarį pradeda krutėti, taip mano jausmai, gulėję užmirę kelias dešimtis metų, gaivinas ir kruta su džiaugsmu didžiausiu. Vis tai per Tave, mano mylimas vaikeli! [...]"

Viktorija Daujotytė

Taigi – Žemaitė kaip dažnai atsitinka ne vienam klasikui, tampa labiau simboliu negu gyvojoj literatūros apyvartoj egzistuojančia kūrėju. Ir vis tiek–kai tyčia ar netyčia perbėgame Žemaitės kūrybos puslapiais, pajuntame kaži kokį keistą jausmą. Toji kūryba mus, rodos, sukrečia. Kuo? Realybės reljefais, žodžio vaizdingumu, labai gyva gamta? Be abejo, taip. Bet Žemaitės fenomenas slepia ir dar vieną momentą: jos kūryboje uždaryta išskirtinė energija, atsiradusi iš labai tikro, gal iš tikrųjų vienintelio asmenybės pasireiškimo varianto: iš tikrovės žodžiais sukurti savąją, žemaitiškąją. Dar vienas dalykas, iki pat šių dienų tebelydintis Žemaitės fenomeną, yra jos socialinė kilmė, jos, nors ir ne mužikės, bet vis tiek paprastos kaimo moters susivokimas ir užsispyrimas savyje slypinčią energiją suvaryti tik į kūrybą, tik į rašymą. Tai ne šiaip sau atsitiktiniai rašymai, tai pašaukimas, Aukščiausiojo nuoroda, tai ilgesys, galimas dalykas, susijęs ir su stipriai meilei linkusia moters širdimi. Apie tai visada pagalvoji, kai Ušnėnuose lankaisi P. Višinskio muziejuje ir kai įsižiūri į nepaprastai gražias Žemaitės rankas.

Juozas Aputis